

HELMUT JAN SOBECZKO

Wydział Teologiczny Uniwersytetu Opolskiego, Opole

Praktyczny wymiar ustanowienia posług dla kobiet

The Practical Dimension of the Ministeries for Women

Abstrakt

Wprowadzona w 2021 r. przez papieża Franciszka zmiana brzmienia kan. 230 § 1 Kodeksu Prawa Kanonicznego, chociaż z pozoru drobna, niesie za sobą bardzo znaczące skutki. Dopuszczenie do posług w Kościele kobiet wiąże się bowiem nie tylko z teologicznym uzasadnieniem, ale stanowi również praktyczne wyzwanie. Ta właśnie praktyczna strona dopuszczania kobiet do posług w Kościele stanowi kanwę refleksji w niniejszym artykule.

Słowa kluczowe: liturgia, kobieta, posługa, lektor, akolita.

Abstract

The change of the can. 230 § 1 of the CIC made by pope Francis in 2021, even if seems to be not significant, brings some very important effects. The access of the women to the ministeries of the Church concerns not only the problem of its theological reasons but it creates also a practical challenge, especially in the Polish context. This practical side of the access of the women to the ministeries in the Catholic Church is the axis of this paper.

Keywords: Liturgy, Woman, Ministry, Lector, Acolyte.

Zaproponowany w niniejszym artykule temat wymaga pewnego wyjaśnienia. Już na wstępie należy zapytać: Co oznacza „praktyczny wymiar ustanowienia

posług dla kobiet?"; inaczej: Kto i co należy uczynić, aby wprowadzić posługę lektoratu i akolituatu w parafii?

Historyczno-teologiczne i prawne aspekty tej problematyki zostały w przeszłości dość szczegółowo ukazane w licznych publikacjach¹. Warto jednak zastanowić się nad tym, jakie implikacje wynikają z decyzji papieża Franciszka z 10 stycznia 2021 r. o dopuszczeniu do posług kobiet, jakie powinny być następne kroki w celu ostatecznego usankcjonowania postulatów ich dopuszczenia do niektórych posług i funkcji.

Niniejsza refleksja ujęta zostanie w trzech punktach. Każdy punkt uwzględni instytucję lub osoby, od których będzie zależeć pozytywna odpowiedź na list papieża Franciszka o dopuszczeniu kobiet do posługi lektoratu i akolituatu². Należą do nich: Konferencja Episkopatu Polski, biskup miejsca, proboszcz lub rektor kościoła.

1. Wytyczne Konferencji Episkopatu Polski

List papieża Franciszka w następujący sposób określa zadanie, jakie stoi przed Konferencją Episkopatu:

Zadaniem Konferencji Episkopatów będzie ustalenie odpowiednich kryteriów dla rozeznawania i przygotowania kandydatów i kandydatek do posług lektoratu lub akolituatu, czy innych posług, które zechcą ustanowić, zgodnie z tym, co zostało już rozporządzone w *motu proprio* „*Ministeria quaedam*”, za uprzednią zgodą Stolicy Apostolskiej i zgodnie z potrzebami ewangelizacji na ich terytorium³.

Z powyższego wynika, że Konferencja Episkopatu w swoich wytycznych ma ustalić przede wszystkim dwie sprawy: 1) „odpowiednie kryteria dla rozeznania” doboru

¹ Zob. Adelajda Sielepin. 2022. „Kobieta w liturgicznym życiu Kościoła”. *Liturgia Sacra* 59 (1): 7–25; Dorota Kuncewicz. 2022. „Zaułki psychologiczne rozważań o kobiecie w liturgii”. *Liturgia Sacra* 59 (1): 27–36; Karol Litawa. 2022. „Posługi świeckich w liturgii eucharystycznej – zarys historyczny”. *Liturgia Sacra* 59 (1): 37–59; Elżbieta Adamiak. 2001. „Kobieta w Kościołach i wspólnotach chrześcijańskich. Próba syntezy teologicznej”. *Poznańskie Studia Teologiczne* 2: 91–114; Wacław Schenk. 1960. *Udział ludu w ofierze Mszy świętej. Zarys historyczny*. Lublin: Towarzystwo Naukowe KUL; Czesław Krakowiak. 2019. *Święcenia niższe, posługi i funkcje wiernych świeckich w liturgii*. Lublin: Towarzystwo Naukowe KUL; Daniel Brzeziński. 2010. Posługa stałego lektora i akolity w Polsce w świetle Instrukcji Episkopatu Polski w sprawie udzielania posługi lektora i akolity świeckim mężczyznom (2007) oraz Dyrektorium Duszpasterstwa Służby Liturgicznej (2008). W *Memoriale Domini*. Red. Maciej Olczyk, Waldemar Radecki, 45–60. Gniezno: Prymasowskie Wyższe Seminarium Duchowne (niektóre elementy bibliografii zostały uzupełnione po śmierci Autora).

² „List papieża Franciszka do Prefekta Kongregacji Nauki Wiary na temat dopuszczenia kobiet do posługi lektoratu i akolituatu”. 2021. *Anamnesis* 27 (2): 17–20.

³ „List papieża Franciszka”. 2021, 20.

kandydatów i kandydatek do posługi lektoratu i akolitu, a także 2) ich przygotowania. Kryteria takie podała już Konferencja Episkopatu Polski (dalej: KEP) w swojej instrukcji z 2 października 2007 r., ale dotyczą one mężczyzn⁴. W przygotowaniu jest aktualnie nowa instrukcja, przygotowywana przez Komisję ds. Kultu Bożego i Dyscypliny Sakramentów KEP, do której projektu udało mi się dotrzeć już na początku drugiego kwartału 2021 r. Po naniesieniu ewentualnych poprawek, projekt ma zatwierdzić KEP. Pozwolę sobie na kilka odwołań do tego planowanego dokumentu. Już w tym miejscu należy zaznaczyć, że przygotowany projekt zasadniczo nie wprowadza zmian w obowiązujące dotąd przepisy dotyczące udzielania obu posług osobom świeckim.

1.1. Kryteria doboru kandydatów i kandydatek

Instrukcja KEP podaje następujące kryteria doboru kandydatów do posługi lektoratu i akolitu:

Kandydaci do posług lektora i akolity muszą być osobami ochrzczoneymi i bierzmowanymi. Powinni odznaczać się wzorowym życiem moralnym, apostołskim oddaniem, bezinteresownością, szczerą pobożnością i gorliwym życiem sakramentalnym, szczególnym umiłowaniem Pisma Świętego i Eucharystii oraz duchem posłuszeństwa Kościołowi. Muszą oni posiadać także odpowiednie przymioty intelektualne, stosowne wykształcenie, wyróżniać się solidnością w pracy oraz umiejętnością współpracy z innymi. Winni cieszyć się dobrą opinią i być akceptowani przez wiernych parafii, do której należą i w której będą wypełniać powierzone im zadania, co należy potwierdzić pisemną opinią proboszcza lub rektora kościoła (projekt, nr 38).

Kryteria powyższe wskazują, że powinny to być osoby należące do znanych, aktywnych i szanowanych członków parafii. Podkreśla się również posiadanie przez nich „odpowiednich przymiotów intelektualnych i stosowne wykształcenie”. Wydaje się, że chodzi o wykształcenie wyższe, a przynajmniej średnie, chociaż czasem mogą mieć zastosowanie wyjątki, zwłaszcza w małych społecznościach. Wykształcenie będzie ważne przede wszystkim w doborze do posługi lektoratu, gdyż w zakres tej posługi poza liturgią wchodzi również formacja wiernych, np. pomoc w katechizacji dorosłych lub w przygotowaniu rodziców i chrzestnych przed przyjęciem chrztu, przygotowanie grupy młodzieży do bierzmowania albo narzeczonych do małżeństwa.

⁴ Konferencja Episkopatu Polski. 2008. „Instrukcja w sprawie udzielania posługi lektora i akolity świeckim mężczyznom”. *Anamnesis* 52: 41–45.

Rodzi się jednak pytanie: Czy w polskich warunkach ta pomoc lektora w formacji wiernych będzie aktualna? Należy pamiętać, że dokumenty rzymskie dotyczą całego Kościoła, dlatego zadania lektora poza liturgią będą inne i bardziej potrzebne np. w krajach misyjnych. W Polsce mamy całe zastępy w pełni wykształconych teologicznie duchownych i świeckich katechetów i katechetki, stąd posługa lektora ograniczy się do czytania słowa Bożego w zgromadzeniu liturgicznym – to zresztą zadanie stanowi właściwą treść tej posługi⁵.

1.2. Przygotowanie formacyjne kandydatów i kandydatek

Zagadnienie formacji przed udzieleniem obu omawianych posług instrukcja KEP reguluje następująco:

Osoby, które pragną przyjąć posługę lektora lub akolity, muszą przejść odpowiednią formację, która zgodnie z obowiązującym *Dyrektorium duszpasterstwa służby liturgicznej* Konferencji Episkopatu Polski z 27.11.2008, nr 114nn, ma wymiar duchowy, intelektualny oraz praktyczny i trwa trzy lata. Formacja ta nie może mieć jedynie charakteru kursu przygotowującego do spełniania czynności liturgicznych, lecz być wprowadzeniem kandydatów w misję, którą mają spełniać w Kościele. Formacja jest prowadzona pod opieką wyznaczonego kapłana, zgodnie z wytycznymi wspomnianego *Dyrektorium* (projekt, nr 41).

Wydaje się, że trzyletni okres przygotowawczy do każdej z obu posług jest zbyt długi. Na szczęście kolejny punkt instrukcji pozwala biskupowi na jego skrócenie w niektórych przypadkach. „Osobom, które ukończyły studia teologiczne lub są po dłuższej formacji w ruchach kościelnych albo po wieloletniej posłudze i formacji w zespole służby liturgicznej, biskup lub właściwy wyższy przełożony może ją odpowiednio skrócić” (projekt, nr 24). W instrukcji brak jednak programu takich trzyletnich szkoleń.

1.3. Udzielenie jednej lub obu posług jednej osobie

Instrukcja zaleca, aby nie udzielać obu posług jednej osobie, uzasadniając to w następujący sposób: „Osoba, która chce w pełni zaangażować się w jedną posługę i spełniać ją odpowiedzialnie, tak w liturgii, jak i w całym życiu wspólnoty, może – choć nie musi – mieć trudność w zaangażowaniu się we właściwym stop-

⁵ Paweł VI. 1972. „*Motu proprio „Ministeria quaedam”*”. *Acta Apostolicae Sedis* 64: 532 (całość: 529–534).

niu w kolejną posługę” (projekt, nr 46). Jeżeli jednak odpowiedzialni za formację i sami kandydaci rozeznali możliwość przyjęcia obu posług przez jedną osobę, to „należy zachować co najmniej roczny odstęp czasu, przy czym kolejność udzielania tych posług nie ma zasadniczego znaczenia” (tamże).

Jest to ważne stwierdzenie, gdyż dotychczas kandydaci do diakonatu stałego lub prezbiteratu musieli przyjmować kolejno obie posługi. Ponadto w niektórych wspólnotach parafialnych może być bardziej potrzebny np. akolita w parafii z kilkoma kościołami lub kaplicami filialnymi (troska o zespół służby liturgicznej, odprawianie nabożeństw, pogrzebów oraz posługa miłosierdzia wobec osób cierpiących duchowo i fizycznie, por. projekt, nr 37).

Ze względu na stałość obu posług, można ich udzielać kandydatom, którzy ukończyli dwudziesty piąty rok życia (projekt, nr 43).

1.4. Strój liturgiczny lektora i akolity

Zarówno mężczyźni, jak i kobiety „pełnią swoją posługę podczas liturgii w albie w sposób opisany w *Ogólnym wprowadzeniu do Mszału rzymskiego*” (nr 336), natomiast „siostry zakonne mogą pełnić posługę w habicie” (projekt, nr 50–51).

Alba przyjęła się powszechnie jako strój liturgiczny szafarzy nadzwyczajnych (mężczyzn), natomiast osoby dorosłe (również kobiety) do czytań mszalnych w liturgii słowa podchodzą w ubraniach cywilnych (widzimy to także w celebracjach watykańskich). Czy zatem obowiązkowa musi zawsze być alba? Czy nie warto zastanowić się nad możliwością, jaką daje nam *Ogólne wprowadzenie do Mszału rzymskiego* w nr. 339: „Akolici, lektorzy oraz inni świeccy usługujący mogą ubierać się w albę albo w inną szatę prawnie zatwierdzoną dla danego kraju przez Konferencję Episkopatu (por. nr 390)”. Warto przyjrzeć się praktykom stosowanym w innych krajach, np. w krajach zachodnich świeccy posługują często w ubraniach cywilnych, na Florydzie panie czytające lekcje mszalne ubrane są w specjalne peleryny w odpowiednim kolorze liturgicznym.

2. Rola biskupa diecezjalnego

Znaczenie i rolę biskupa mocno podkreślił II Sobór Watykański, który stwierdza: „Biskupa należy uważać za arcykapłan jego owczarni. Od niego bowiem poniekąd wywodzi się i zależy chrześcijańskie życie jego wiernych. Dlatego wszyscy powinni wysoko cenić liturgiczne życie diecezji skupione wokół bi-

skupa”⁶. Biskup powinien zatem rozwijać życie liturgiczne w swojej diecezji i w żadnym wypadku nie może je hamować (np. diakonatu stałego).

Za sposób realizacji wskazań liturgicznych Stolicy Apostolskiej i KEP odpowiada w każdej diecezji biskup miejsca. W omawianej sprawie to on powinien powołać zespół osób odpowiedzialnych za formację kandydatów do przyjęcia posługi lektoratu i akolitu, a następnie stworzyć ośrodek lub szkołę, która będzie realizowała program opracowany przez ten zespół. Najlepiej, żeby ośrodek formacyjny funkcjonował przy seminarium albo przy istniejącym wydziale teologicznym. Biskup powinien także mianować osobę odpowiedzialną za należyte funkcjonowanie ośrodka (kierownika lub dyrektora szkoły).

W oparciu o rekomendację zespołu formacyjnego i opinię proboszcza do biskupa będzie należała również ostateczna decyzja o dopuszczeniu kandydata do przyjęcia posługi.

Zgodnie z instrukcją KEP biskup diecezjalny może skrócić czas formacji „osobom, które ukończyły studia teologiczne lub są po dłuższej formacji w ruchach kościelnych albo po wieloletniej posłudze i formacji w zespole służby liturgicznej” (projekt, nr 42).

W specjalnym regulaminie biskup może określić inne szczegóły dotyczące formacji i wykonywanych zadań przez lektorów i akolitów w swojej diecezji.

3. Zadania proboszcza parafii

Jak uczy doświadczenie, końcowy efekt będzie w dużej mierze zależał od proboszcza lub rektora kościoła. To oni muszą być przekonani o potrzebie zaangażowania świeckich w życie religijne wspólnoty, bo od świeckich zależeć będzie przyszłość Kościoła. Do aktywnego uczestnictwa wiernych w liturgii prezbiterzy muszą ich wychować. Jest to trudny i długoletni proces. Soborowa konstytucja liturgiczna zaleca, aby nowe formy liturgiczne wyrastały z form już istniejących (por. nr 23). Jeśli chodzi o czynne włączenie kobiet w czynności liturgiczne, to trzeba rozpocząć od młodych dziewcząt, które należy włączyć do grup ministranckich, zespołów śpiewaczych, marianek. Starsze dziewczyny mogą wykonywać czytania mszalne (być czasowymi lektorkami), śpiewy międzylekcyjne lub odmawiać wezwania modlitwy powszechnej. Ponadto nadszedł już czas, aby uchylić zakaz dopuszczania kobiet do posługi nadzwyczajnych szafarzy udzielania Komunii św. i zanoszenia jej do chorych.

⁶ Konstytucja o liturgii świętej *Sacrosanctum Concilium*. W Sobór Watykański II. 2002. *Konstytucje. Dekrety. Deklaracje*, nr 41. Poznań: Pallottinum.

Do proboszcza należy także teologiczne przygotowanie wiernych, aby zmienić ich świadomość w kierunku zaakceptowania udziału kobiet w liturgicznym pełnieniu posług. Proboszcz winien stale przypominać, że posługi liturgiczne świeckich wypływają ze stanu kapłańskiego i królewskiego, właściwego każdej osobie ochrzczonej (por. 1 P 2,9), o czym przypomina także papież Franciszek w Liście zezwalającym kobietom na pełnienie stałej posługi lektora i akolity⁷.

Proces wychowania do pełnienia posług liturgicznych przez mężczyzn i kobiety należy rozpocząć przede wszystkim w grupach ministranckich, składających się z chłopców i dziewcząt. Włączenie dziewcząt do grup ministranckich nie stało się jeszcze praktyką powszechną w wielu diecezjach i parafiach. Istniejące opory powinien jednak przełamać ubiegłoroczny list papieża Franciszka. W literaturze podkreśla się korzyści, jakie daje służba ministrancka. Kształtuje ona osobowość, a także pomaga świadomie przeżywać i formować swoją wiarę. Mówi się, że to styl życia, którego nie da się zawęzić wyłącznie do posługi w murach kościoła.

Przy doborze kandydatów do posług należy kierować się darami charyzmatów, o których mówi papież Franciszek w Liście z 10 stycznia 2021 r., powołując się na św. Pawła (por. Rz 12,4nn; 1 Kor 12,12nn): na lektora – charyzmat dydaktyczno-wychowawczy, dla akolity – charyzmat służby charytatywnej dla potrzebujących, np. chorych, osób starszych, niedołączonych.

4. Wnioski końcowe

1. List papieża Franciszka z 10 stycznia 2021 r. o powierzaniu posługi lektora i akolity jest kolejnym etapem posoborowej reformy liturgicznej w Kościele i wszystkich obowiązuje jej realizacja.
2. Sposób recepcji określa Konferencja Episkopatu, miejscowy biskup i proboszcz danej parafii.
3. Tylko wyjątkowo zaleca się powierzanie obu posług jednej osobie.
4. Aktywna posługa kobiet w liturgii w naszej rzeczywistości wymaga odpowiedniego przygotowania wspólnoty wiernych.

⁷ List papieża Franciszka z 10 stycznia 2021 r. mówi także o kapłaństwie chrzcielnym i kapłaństwie hierarchicznym (lub służebnym), powołując się na Konstytucję dogmatyczną o Kościele, która stwierdza, że oba kapłaństwa są sobie wzajemnie przyporządkowane; „jedno i drugie bowiem we właściwy sobie sposób uczestniczy w jedynym kapłaństwie Chrystusa”. Zob. Konstytucja dogmatyczna o Kościele *Lumen gentium*. W Sobór Watykański II. 2002. *Konstytucje. Dekrety. Deklaracje*, nr 10. Poznań: Pallottinum.

5. Proces formacyjny wiernych i kandydatów należy rozpocząć od dziecięcych zespołów liturgicznych w parafii (chłopięco-dziewczęce grupy ministrantów lub zespołów śpiewaczych).
6. Należy postarać się, aby powierzyć kobietom posługę nadzwyczajnych szafarzy Komunii św., a nie tylko mężczyznom.

Bibliografia

- „List papieża Franciszka do Prefekta Kongregacji Nauki Wiary na temat dopuszczenia kobiet do posługi lektoratu i akolitu”. 2021. *Anamnesis* 27 (2): 17–20.
- Brzeziński Daniel. Posługa stałego lektora i akolity w Polsce w świetle Instrukcji Episkopatu Polski w sprawie udzielania posługi lektora i akolity świeckim mężczyznom (2007) oraz Dyrektorium Duszpasterstwa Służby Liturgicznej (2008). W *Memoriale Domini*. 2010. Red. Maciej Olczyk, Waldemar Radecki, 45–60. Gniezno: Prymasowskie Wyższe Seminarium Duchowne.
- Elżbieta Adamiak. 2001. „Kobieta w Kościołach i wspólnotach chrześcijańskich. Próba syntezy teologicznej”. *Poznańskie Studia Teologiczne* 2: 91–114.
- Konferencja Episkopatu Polski. 2008. „Instrukcja w sprawie udzielania posługi lektora i akolity świeckim mężczyznom”. *Anamnesis* 52: 41–45.
- Konstytucja o liturgii świętej *Sacrosanctum Concilium*. W Sobór Watykański II. 2002. *Konstytucje. Dekrety. Deklaracje*, nr 41. Poznań: Pallottinum.
- Konstytucja dogmatyczna o Kościele *Lumen gentium*. W Sobór Watykański II. 2002. *Konstytucje. Dekrety. Deklaracje*, nr 10. Poznań: Pallottinum.
- Krakowiak Czesław. 2019. *Święcenia niższe, posługi i funkcje wiernych świeckich w liturgii*. Lublin: Towarzystwo Naukowe KUL.
- Kuncewicz Dorota. 2022. „Zaułki psychologiczne rozważań o kobiecie w liturgii”. *Liturgia Sacra* 59 (1): 27–36.
- Litawa Karol. 2022. „Posługi świeckich w liturgii eucharystycznej – zarys historyczny”. *Liturgia Sacra* 59 (1): 37–59.
- Paweł VI. 1972. „*Motu proprio „Ministeria quaedam”*”. *Acta Apostolicae Sedis* 64: 529–534.
- Schenk Waław. 1960. *Udział ludu w ofierze Mszy świętej. Zarys historyczny*. Lublin: Towarzystwo Naukowe KUL.
- Sielepin Adelajda. 2022. „Kobieta w liturgicznym życiu Kościoła”. *Liturgia Sacra* 59 (1): 7–25.

HELMUT JAN SOBECZKO (1939–2021), prezbiter diecezji opolskiej, protonotariusz apostolski; prof. dr hab., wybitny specjalista z zakresu liturgiki; autor licznych publikacji naukowych z dziedziny teologii liturgii, dziejów liturgii i kultury chrześcijańskiej, recepcji posoborowej reformy liturgicznej w Polsce.